

Napoleon's Egyptian Experience Effects On The Ottoman State

Bünyamin Örnek*

Abstract

Britain, which gained significant gains as a result of the Seven Years' War, continued to expand its dominance in overseas regions as a rapidly rising power against France, which disturbed the French. The French, who were particularly disturbed by the British dominance in the Mediterranean and India, sent their army under the command of Napoleon to Egypt in 1798 to seize the roads leading to India, the most important colony of the British, in order to weaken the British both politically and economically. The struggle in the region intensified again, with the alliance of the Ottomans, Russia and the United Kingdom in Egypt, which was exposed to the occupation of Napoleon in 1801. With the recapture of Egypt from the French in 1801, the French Army withdrew from Egypt with the negotiations held in Alexandria. Napoleon's Egypt Campaign had failed, and this time Napoleon left behind thousands of dead people and a chaotic region. Benefiting from the turmoil in the region, the Mamluk Beys fought among themselves, and the extent to which the Ottoman Empire's authority was weakened in the region was revealed. In addition, this time had important consequences in terms of realizing the military power between the East and the West

Keywords: Napoleon, Egypt, OttomanEmpire, Ebuhr, Akka, Cairo, Alexandria

Submitted : 17.10.2021

Accepted : 14.12.2021

Doi : 10.53723/cosohis.12

* ORCID: 0000-0003-2090-2004;
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yüksek
Lisans Öğrencisi

bnymornek@gmail.com

Napolyon'un Mısır Seferi'nin Osmanlı Devletine Etkileri¹

Özet

Yedi Yıl Savaşları sonucunda önemli kazanımlar elde eden İngiltere, Fransa karşısında hızla yükselen bir güç olarak deniz aşırı bölgelerde hâkimiyetini genişletmeye devam etmesi Fransızları rahatsız etmişti. Özellikle İngilizlerin Akdeniz ve Hindistan'daki hâkimiyetlerinden rahatsız olan Fransızlar, İngilizleri hem siyasi hem ekonomik olarak zayıflatmak için İngilizlerin en önemli sömürgesi konumundaki Hindistan'a giden yolları ele geçirerek İngiltere'yi zor duruma sokmak üzere 1798 yılında Napolyon komutasında ordusunu Mısır'a gönderdi. Napolyon'un işgaline maruz kalan Mısır, 1801 yılında Osmanlı, Rusya ve Birleşik Krallığın ittifak yapmasıyla birlikte bölgede mücadele tekrar kızıştı. 1801 yılında Mısır'ın Fransızlardan geri alınmasıyla İskenderiye'de yapılan müzakereyle Fransız Ordusu Mısır'dan çekilmiştir. Napolyon'un Mısır Seferi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Napolyon bu sefer ardından arkasında binlerce ölü insan ve karmaşa içinde bir bölge bırakmıştı. Bölgedeki karışıklıklardan yararlanan Memluk Beyleri kendi içlerinde savaşa tutuşmuş ve bölgede Osmanlı Devleti'nin otoritesinin ne derecede zayıfladığı gözler önüne serilmiştir. Ayrıca bu sefer Doğu ile Batı arasındaki askeri gücün fark edilmesi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Napolyon, Mısır, Osmanlı Devleti, Ebuhur, Akka, Kahire, İskenderiye.

Giriş

Hindistan'a geçiş kapısı olan Mısır, Antik Dönem' in en köklü medeniyetlerinden birisiydi. Mısır, jeopolitik konumu ve randımanlı toprakları sebebiyle tarih boyunca çokça devlete ev sahipliği yapmıştır. Ülkenin coğrafi özelliklerinin dışında baharat türleri, kıymetli madenleri ile dikkat çekmiş olup bu durum pek çok kez dış tehditlere maruz kalmasına yol açmıştır.² Jeopolitik pozisyonundan dolayı yüzyıllarca Avrupa-Akdeniz-Hindistan üzerindeki ticareti kontrol eden Mısır, Keşifler Çağı'nın başlangıcına kadar bölgedeki ticari önemini sürdürmeyi başarmıştır. Coğrafi Keşiflerin başlamasıyla birlikte Batı Avrupalı tacirlerin Cape Town yani Güney Afrika üzerinden Asya ile yapılan ticaret yapmaya başlaması Mısır'ın Avrupa ticaretindeki konumunu zayıflatmıştı. Avrupalıların, özellikle Fransa ve Birleşik Krallığın, Hindistan üzerinde egemenlik kurma mücadeleleri³ Mısır topraklarını eskisi gibi ekonomik açıdan kıymetli bir bölge olmaya başlamıştı.⁴ Fransa hızla önem kazanan Mısır coğrafyasını hakkında bilgi toplamak üzere 1777 yılında Baron De Tott'u⁵ Mısır'a gönderdi.

Tott, Mısır'dan dönüşünün ardından hazırladığı raporda bölgenin silahlı asker açısından yetersizliği ve yaşanan siyasi boşluk dikkat çekiyordu. Hatta Mısır ahalisi üzerinde kurulacak bir Fransız iktidarını kabul edebileceğini kesin olarak görüyordu.

¹Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim dalında çalışılmakta olan "Napolyon Bonapart'ın Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri" adlı Yüksek Lisans çalışmasının bir bölümüdür.

² Enver, Bulut "Hindistan'daki Türk Devletlerinin Kuruluş ve Yıkılışları", Kuruluş ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri, ed. Mehmet Alparğu, Sakarya,2008, s. 131.

³ Yücel, Bulut, "Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliği, Oryantalizm ve William Jones", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, S.6, 2003, s. 72

⁴İsmail, Şahin, "Utrecht'ten Tilsit'e İngiltere'nin Akdeniz Politikası", İTOBİAD, S.4,2015,s.845.

⁵François Baron de ,Macar kökenli aristokrat bir Fransız subayıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyılda yaptığı reform hareketlerine olan katkılarıyla hatırlanır.

Ancak 1789'da patlak veren Fransız İhtilâli, yapılan bu planın bir süre daha rafa kaldırılmasına sebep olmuştur.⁶

İhtilal sonrası kurulan Direktuar yönetimi I.Koalisyon Savaşında İtalyan şehir devletlerini ve Avusturya'yı yenmesine rağmen İngiltere'yi yarışın dışına atamamıştı. Fransa ise İngiltere'yi kıta ablukasına alarak sömürgeleriyle bağlantısını kopartmaya yönelik planlar yapmaya başlamıştır. Bu planlardan en önemlisi ise Napolyon'dan gelmişti. Yapılan yoğun planlar sonucunda İngiltere'yi bu mücadelenin dışına atamanın yolunu, kendisine örnek aldığı Roma İmparator'u Julius Sezar'ın Kleopatra ile tanıştığı Mısır üzerine bir sefer yaparak, Mısır topraklarını ele geçirerek, İngiltere'nin Hindistan yolunu kesmekte olduğunu düşünerek bir plan hazırlayarak bu planı Direktuar'a sundu. Direktuar İtalya'da aldığı zaferler ile Fransızların arasında sivrilen generali daha fazla güçlenmesinden korktuğu için Fransa'dan uzak tutma fikri üzerine Napolyon ve Dış İşleri Bakanı Talleyrand⁷, bu sürecin sonunda Direktuar yönetiminden Doğu'nun anahtarı olan Mısır'ın işgali için onay almışlardır.⁸Direktuar'dan onayı alan Napolyon'un 280 tane gemiden oluşan bir donanma ve 38.000 kişilik Fransız askerinden oluşan kuvvet ile 19 Mayıs 1798'de Toulon Liman'ından harekete geçti.⁹

Napolyon ilk hedef olarak Malta adasına doğru harekete geçerek Malta'yı Haziran 1798 tarihinde ele geçirdi.¹⁰Napolyon, Malta'dansonra fazla zaman harcamadan Mısır'a yelken açtı ve Temmuz 1798'de İskenderiye sahili'ne ordusunu göndererek Mısırseferi'nin askeri ayağına başlamış oldu.¹¹ Hedef ise Hindistan'dı.¹²İngiltere ise böyle bir girişimi hesaba katarak gerekli hazırlıkları yaparak Napolyon'un Toulon Limanından Mısır'a yelken açmasının ardından Amiral Horatio Nelson idaresindeki İngiliz Filosu'nu Doğu Akdeniz'e görevlendirmişti.¹³

İskenderiye'nin İşgali

Napolyon Bonapart ve GrandeArmée 'si 1 Temmuz Pazar günü İskenderiye önlerinde karaya çıkarak 8 mil uzaklıktaki şehre doğru harekete geçti Saat 11 civarında İskenderiye Fransız kuvvetlerinin eline geçmişti. İskenderiye Afrika ve Akdeniz'in önemli limanlarından birisidir. İskenderiye Limanı, Nil Nehri'nin batı kısmında bulunmakta olup üç kıtayı Asya, Afrika ve Avrupa'yı birbirine bağlayan kritik bir limandır. Ticaretin önemli bir noktası olan bu bölge, aynı zamanda Fransızlar için askeri açıdan da önem taşımaktaydı.

İskenderiye'nin işgali Osmanlı-Fransa ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası ve Napolyon'un Osmanlı Devleti üzerinde bıraktığı ilk önemli etkidir. Öyle ki Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren devam eden karşılık iyi ilişkiler, ticari imtiyazlar ve askeri yardımlaşmalar dönemi aradan geçen onca yılın ardından bir anda ortada siyasi bir sorun yokken bozulmuş ve geri dönülmez bir hal almıştı.Bu olay üzerine Osmanlı Devleti dış politikada izlediği politikaları ve siyasi ittifaklarını seçerken daha çok dikkatli olma yoluna sevk etti. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Akdeniz kıyılarındaki en önemli, tarım, sanayi ve

⁶ Süheyla, Yenidünya Gürgen, "Napolyon'un Şark Politikasını İhyâ Etmek: Horace Compte Sebastiani'nin İstanbul-Mısır Seyahatleri (1801-1802) ve Raporları", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi, S.27,2019,s.90.

⁷ Soylu bir aileye mensup olan Talleyrand 1797 yılında Direktuar Hükümeti'nin dışişleri bakanlığına atanmıştır.

⁸Gürgen,"Napolyon'un Şark Politikasını İhyâ Etmek: Horace Compte Sebastiani'nin İstanbul-Mısır Seyahatleri (1801-1802) ve Raporları",s 92.

⁹Fahir Armaoğlu ,19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),Türk Tarih Kurumu,Ankara,1997,s.83.

¹⁰COA. HH2. 269/15720.

¹¹COA. C.H3.15/741.

¹²Raimondo Luraghi, Sömürgecilik Tarihi,e Yayınları, İstanbul,2000,s.157.

¹³COA.HH. 245/13138.

liman şehri olan¹⁴İskenderiye'nin işgali Mısır'dan İstanbul'a olan tahıl ticaretinde ciddi zararlar vermiş ve Osmanlı ekonomisinin zor duruma düşmesine sebep olmuştur. Durum böyle iken Napolyon ise sık sık İstanbul'a mektuplar göndermiş ve¹⁵Mısır'a padişah adına düzen getirmek için iyi amaçla düzenlenmiş bir sefer olduğunu dile getiriyordu. Mısır'daki Memluk Beyleri ise Napolyon'un bu işgaline karşı ilk başlarda şaşkın kalmış ve tepkisz kalmıştır. Bunun nedeni, Avrupalıların işgalinin aniden ve hangi sebeple yapıldığının anlaşılabilmesi, eşit güç ve silahlardan yoksun olmalarıdır.

Mısır da Memlukluların bazıları mücadele ederken bazıları da kurtuluşu kaçmakta buldu. Kaçan Memlûklüler Yukarı Mısır 'a yönelip burada saklandılar. Kalıp savaşanlar ise 13 Temmuz Rahmaniye ve 21 Temmuz Gazze muharebelerinde yenildiler. İki taraf arasında yapılan asıl belirleyici savaş ise Napolyon ile Memlûklüler arasında 21 Temmuz 1798 tarihinde Kahire önlerinde yapılan Piramitler Savaşıdır. İkitaraf Niğbolu Savaşı'ndan bu yana ilk defa karşı karşıya gelmiştir.¹⁶ Napolyon adamlarına dönüp "Askerler bu piramitlerin tepesinden kırk yüzyıl size bakıyor." ifadesini kullandı.¹⁷ Memluklar cesur süvarisiyle Fransız sağ kanadına yüklenmiş ancak sert bir ateşle karşılaşmıştır. Hücumlarla çok zayıflayan ve yorulan memluk süvarileri dağılmış ve geri çekilmişlerdir. Buna istinaden Fransızlar, hızlan siperlere hücum etmiş ve Mısır kuvvetlerini de yenilgiye uğratarak savaşı kazanmışlardır.¹⁸

Savaş Osmanlı yenilgisi ile sona ermiştir. Bu savaş sonucunda Napolyon'un Osmanlı üzerindeki etkileri ve sonuçlarını şöyle açıklayabiliriz. Bu savaş ile Doğu dünyasının askerlik bakımından batılı güçler karşısında stratejik ve donanımsal olarak ne seviyede eksik kaldığı gözler önüne serdi aynı zamanda I.Süleyman döneminde itibaren Fransa ile geliştirilen ilişkiler bu savaş ile tamamen kopmuştur. Piramit Savaşının kaybedilmesindeki başlıca neden, ekonomik teknolojiydi. Fransızlar, Osmanlı Ordusunun sahip olduğu silahların eski olması ve teknik açıdan Fransız ordusununkiler dengeli olması sebebiyle kolaylıkla bozguna uğrattılar. Piramit Savaşını gidişatını etkileyen bir başka sebep Memluk ve Osmanlı ordularının dağınık ve düzensiz savaşmalarıdır. Bu savaşta Napolyon'un askerleri disiplinli savaşa galip gelmiş ve bir savaşta disiplinli, örgütlenmenin en önemli şey olduğunu göstermişlerdir.¹⁹ Savaşın sonunda Fransız kuvvetleri, 25 Temmuz'da başkent Kahire'yi ele geçirdi.²⁰

Fransız yönetimi dört beş ay boyunca Mısır seferini ve Napolyon'u destekledi. Başlangıçta her şey iyi gidiyordu. Mısır'da kurduğu kukla yönetim, iyi sosyal devlet örneğini oluşturuyordu. Mısır'da yüz yıllardır böyle sistemli bir yönetim görülmemiş değildi. Yaşanılan savaşlara karşı Fransızlar, Mısırda kanallar yoluyla sulama projelerine başladı, yeni değirmenler ve çiftlikler kurdular. Halk için çağının modern hastanelerini yaptırdılar, vergi toplanma düzenini iyileştirdiler. Napolyon burada uyguladığı Batı tarzı yönetim tarzı Mısır halkı tarafından ileriki zamanlarda ciddi anlamda benimsenecek ve Napolyon'un bıraktığı bu miras ile Mısır ileriki zamanlar Valisi Mehmet Ali etrafında Batıyı kendine örnek alarak Batılı tarzda ordular kurarak Osmanlı karşısına çıkararak Osmanlı

¹⁴Adam Smith, "Milletlerin Zenginliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006), s.39.

¹⁵ COA, HAT / 247-13954.

¹⁶ Yaşar Demir, "Otuz Yıl Savaşları Öncesinde Osmanlı-Fransa Münasebetlerine Genel Bakış Fransa'nın Osmanlı Devletine Yönelik Planları ve Ortaya Koyduğu Uygulamalar", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt.4, sayı. 11, 2015, s. 126.

¹⁷Editors, "Soldats, Songez Que, Du Haut De Ces Pyramides, Quarante Siècles D'histoire Vous Contemplan Bonaparte, 1798" Historia. <https://www.historia.fr/>Erişim tarihi: 22 Temmuz 2020.

¹⁸Ziya Nur Aksun, Osmanlı Tarihi Osmanlı Devleti'nin Tahlilli, Tenkidli Siyasî Târîhi Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010, s.55.

¹⁹Eric J. Hobsbawm, İmparatorluk Çağı 1875-1914, Dost Kitapevi, Ankara, 1999, s.24.

²⁰Kamuran, Şimşek, "Tarih-İ Cevdet'e Göre Napolyon Ve Mısır Meselesi, "Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2012, s.28.

devletine zorluklar yaşatacaktır. Napolyon, Mısır'da Müslümanları mutlu olması için her türlü çabayı ve imtiyazı veriyordu. Mısırdaki ulema'ya Müslümanlığa büyük saygı duyduğunu söyledi, kendisinin de din değiştirerek Müslüman olmak istediğini ima etti.²¹ Bu politikalar sayesinde Napolyon Mısırdaki bir müddet daha kalmayı sağladı.

Ebuhur (Abukır) Deniz Savaşı (1 Ağustos 1798)

Fransızlar, 1 Temmuz günü İskenderiye'yi işgal ettikleri zaman bir kaç parça firkateyn ve sevkizat gemisini limana sokmuşlardı. Donanmanın Büyük gemileri İskenderiye'nin doğusundaki Ebuhur kalesinin²² kuzeyine demirlemiş bulunuyorlardı. Bunlar arasında yüz seksen toplu ve üç ambarlı Oriyan adlı amiral gemisi de vardı.²³

Ancak Fransız amirali gerekli hazırlıkları ve tedbirleri almadığından kolayca bir baskına uğrayabilirdi. Nitekim kendilerini aramakta olan Amiral Horatio Nelson komutasındaki İngiliz Donanması birdenbire meydana çıktı.²⁴ Nelson, kendi savaş gemilerinin birbirilerini tanınması için fenerler yakmalarını istedi.

Fransızlar ise gece saatlerinde savaşın devam etmeyeceğini düşündüğü için hazırlık yapmadı. İngilizler, Fransız donanma kuvvetlerini iki taraftan etrafını sararak kısıp aldı ve Fransız ordusu büyük bir kayıp yaşadı.²⁵ Üç saat süren savaşın ardından Fransızların on büyük gemisinden dokuzunu İngilizlere kaptırdı. Oriyan ise yandı. Amiral Nelson, donanmasının hasar görmeyen gemilerini İskenderiye'yi abluka etmek üzere bırakıp kendisi donanmasının yenilemek ve zarar gören gemilerini tamir etmek için Sicilya'ya gitti.²⁶ Bu zafer ile İngilizlerin Akdeniz'deki hâkimiyeti kesinleşti. Fransa'nın ise Doğu Akdeniz'de Donanma gücü kırılmış ve Napolyon'un Mısır'da sıkıştığı için bu sefer başarısız bir sefer olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin açısından ise Osmanlı Devleti, Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini İngilizlere kaptırmış ve İngilizlerin Fransa'ya karşı kazandığı bu zafer neticesinde Fransa'ya savaş ilanı etmiştir.²⁷

İngilizlerin Fransız donanmalarını Ebuhurda imha edince buna sevinen padişah, Nelson ve askerlerine dağıtılmak üzere 2.000 altın gönderdi.²⁸ Kahire'yi ele geçiren Napolyon'un zafer sevinci kısa sürmüştür.²⁹

Osmanlının Savaş İlanı

Amiral Nelson komutasındaki İngilizler, Fransızları Ebuhur'da yakmasıyla birlikte bunu bir fırsat bilen Sultan Selim divandaki diğer üyelerin de düşüncelerini sorduktan sonra daha fazla beklemenin bir faydasının olmayacağını düşünerek Ağustos 1798'de Fransa'ya resmi olarak savaş ilanı etti. Sultan Selim'in, Fransa'ya karşı savaş ilanını Rus Çarı sevinçle karşıladı. Rus Çarı elçileri aracılığıyla hızla Osmanlı Devleti ile ittifak oluşturmak üzere alışmalara başlatılması üzerine talimat verdi.³⁰

²¹ Alan Palmer, Osmanlı İmparatorluğu: Son Üç Yüz Yıl: Bir Çöküşün Yeni Tarihi, Bilgin Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.94.

²² Ebukır Kalesi, İskenderiye'nin doğusunda, Ebukır'da bulunmaktadır. Osmanlıların Mısır'ı fethinin ardından Hadım Süleyman Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

²³ Ahmet Cevdet Paşa, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c.1, İlgü Kültür Sanat, İstanbul, 2016, s.440.

²⁴ Mustafa Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi, 5.Cilt, İstanbul 1971, s. 2787.

²⁵ Şimşek, "Tarih-İ Cevdet'e Göre Napolyon Ve Mısır Meselesi, s.79.

²⁶ Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi, s. 2787.

²⁷ COA.HH. 266/15411.

²⁸ Emil, Ludwig, Napoleon, Cilt:1, Çev: Mehmet Tanju Akad, Doruk Yayınları, İstanbul, 2004. s.142.

²⁹ Aksun, Osmanlı Tarihi, s.56.

³⁰ Serhat Kuzucu, "Rus Çarı I. Pavel Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri Ve Napolyon'a Karşı Ortak Mücadele", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sa.38, 2013, s.78.

Rusya bu ittifak sayesinde, donanmasını Osmanlı üzerinde Boğazlardan geçip Akdeniz'e çıkarmayı düşünüyordu. Sultan Selim ve divan üyeleri Rusya'nın ittifak teşebbüslerini çekingenlikle karşıladılar. Çünkü Rusya'ya güvenmiyorlardı. Ama Osmanlı Devleti açısından savaş da kaçınılmazdı. Bu sebeple, Osmanlı Devleti Rusya ile istemeye müttefik olmaya yanaştı ve görüşmeler İstanbul'da başladı.³¹Müttefiklik kararı 23 Aralık 1798 de imzalandı.³²Osmanlı Devleti, bu antlaşma ile birlikte topraklarını işgal eden Napolyon'a karşı Rusya'nın desteğini arkasına almış oluyordu. İttifak anlaşması ile Rus donanması İstanbul Boğazı geldi ve Büyükdere önlerine demir attı.³³

Rus donanması içerisinde bir de Osmanlı gemisi olarak Mora ve civarını Napolyon'a karşı müdafaa etmek ve kaybedilen Yedi Ada'yı tekrar kazanmak için Türk bir kaptanın emrinde başkentten denize açılarak harekete geçirdi. Bu şekilde, Osmanlı tarihinde ilk defa bir Rus donanma kuvveti Boğazlardan geçip Akdeniz'e çıkmıştır. Bu hem Rus hem de Türk tarihi için bir dönüm noktasıdır. Ruslar uzun süredir amaçladıkları sıcak sulara inme amacını³⁴ bu ittifak ile başarmış oldu ve Akdeniz de Fransa ve İngilizlere karşı bir rakip olarak ortaya çıkmış oldu. Ayrıca Rusya sonra ki yıllarda Osmanlı Devleti'nin kuvvetsizliğinden faydalanarak, kazandığı geçici imtiyazları devamlı bir imtiyaz haline getirmeye kendine hedef olarak görecekti ve Rus-Türk ilişkileri bundan sonraki yıllarda ciddi manada gerginleşmek ilerleyecekti. Rusya ile anlaşan Osmanlı Devleti Ocak 1799'da Birleşik Krallıkla da ittifak imzalayarak Müttefik olmuştur.³⁵Napolyon'un giriştiği bu işgal girişimi sonucunda Osmanlı Devleti'nde tarafını seçerek İkinci Koalisyon savaşında tarafını belirlemiş oluyordu. Küçük Avrupa devletlerinden olan Portekiz ve Napoli'nin yanı sıra; Rusya, Avusturya ve Osmanlı artık İngiltere'nin yanındaydı.³⁶

Osmanlı Devleti bu ittifak ile Mısır'daki Napolyon'a karşı İngiltere'nin ordusunun, donanması ve ekonomisini desteğini almayı başarmıştır. İngiltere ile yapılan antlaşma sonrası Osmanlı limanlarına emirler gönderilerek İngiliz donanmasına her türlü yardımın yapılması emredilmiştir. İngiltere bu ittifak ile Fransa'yı Mısır'da sıkıştırıp Hint güzergahı üzerinde kendisini tehdit edebilecek bir düşman kuvveti bırakmak istemiyordu bu amaç doğrultusunda Osmanlı, İngiltere ve Rusya, Fransa'nın Mısır'dan atılması için bir araya gelmişlerdi.³⁷Rusya'nın ise bu seferdeki amacı Osmanlı toprakları üzerindeki hedeflerinin Fransa'nın Akdeniz'e coğrafyasına hâkim olması sonucunda yerle bir olacağını görmesiydi. Akdeniz hâkimiyeti, İyoniyen Adalarını ele geçirmeleri bununla birlikte bağımsız Yunanistan yaratmak istemeleri Rusya'nın yıllardır süregelen hedefleri idi.

Suriye Seferi

Fransa'nın Mısır'ı işgal etmesi ve Akdeniz de sürdürdüğü yayılcı politika sonucunda İngiltere, Rusya ve Osmanlı çıkarları gereği Fransa karşısında birlikte hareket etmişlerdir. Napolyon, Ebu Hur da savaşında donanması kaybetmesi sonucunda Mısır'daki mücadelesinde ciddi bir kayıp yaşamıştı. Napolyon, Suriye'ye egemen olması halinde gücünü tekrar kazanacağını düşündü. Buradaki amacı bir taraftan sömürgeleri genişletmek öteki taraftan Doğu Akdeniz'deki limanlara egemen olmaktı. Ayrıca Hint yolunu da kolayca egemenliği altına alacak ve ormanları ele geçirecekti. Dahası Şam üzerinden gelebilecek Osmanlı saldırılarına karşı hazırlıklı olma düşüncesiydi. Napolyon

³¹ Hüner Tuncer, "Doğu Sorunu" ve Büyük Güçler (1853-1878), Osmanlı'nın Kader Yılları, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003, s.60.

³²Armaoğlu, 19.YY Siyasi Tarihi (1789-1914) s.83.

³³Erdoğan Keleş, "Kırım Savaşından (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi", OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,2008,s.154.

³⁴Keleş "Kırım Savaşından (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi",s.154.

³⁵Armaoğlu, 19.YY Siyasi Tarihi (1789-1914), s.84.

³⁶ Paul Kennedy, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul,2015,s.165.

³⁷Aksun, Osmanlı Tarihi, s.60.

24.000 kişilik ordusundan 18.000'i ile Suriye'ye yöneltti.³⁸ Napolyon Bonapart'ın sefer hazırlığını haber alan Cezzar Ahmet Paşa, savunma tedbirlerini hız kaybetmeden aldı. Akka Kalesinin savunmasını kuvvetlendirmeye çalıştı ve Hayfa, Yafa taraflarına asker göndermişti.³⁹

Napolyon ise komutasındaki birlikleriyle birlikte Kahire'den yola çıkarak Gazze'yi düşürmüş ve Filistin'e girmişti. Napolyon'un işgal hareketine tepki gösteren Osmanlı devleti, yapılan görüşmeler sonucu Mısır'ı çok iyi bilen Cezzar Ahmet Paşayı Mısır seraskeri olarak görevlendirip gerekli asker ve mühimmat desteğini sağlama konusunda uzlaştı. ⁴⁰ 4 Kasım'da Talleyrand, Bonaparte'a, isterse Hindistan'a üzerine sefere çıkabileceğini ama istemezse Mısır'da İtalya seferi'nde yaptığı Fransa'ya bağlı bir vilayet düzeni kurabileceğini bildirdi. Bu şatafatlı talimat Napolyon'un karargâhına 25 Mart 1799'dan önce ulaşamadı. O zamana dek Napolyon kendi planını çizmiş⁴¹ ve Napolyon 13 Mart 1799 gününde Yafa'yı⁴² ele geçirdikten sonra o mıntıkanın en sağlam kalesi olan Akka önüne geldi.⁴³ Ortadoğu arazisinde Napolyon'u durdurabilecek tek yer Akkâ Kalesi olarak görülüyordu. Bunu bilen ve Akkâ Kalesi'nde bulunarak Cezzar Ahmet Paşa'ya yardım eden İngiliz Amiral Sidney Smith⁴⁴, daha önceden Hayfa'da bulunan top ve ağır mühimmatı Akka'ya taşıtmıştı. Amiralin planları doğrultusunda Akka Kalesi tahkim edilmişti. Osmanlı yönetimi ise İstanbul'dan 3 Eylül 1798'de Akka'ya 700 Nizam-ı Cedid askerleriyle ayrıca seferi malzeme ve istihkâm malzemesinin gönderilmesine karar verilmişti.⁴⁵

Napolyon Bonapart ordusuyla 19 Mart 1799 Pazartesi günü Akka önlerine gelmişti. Fransız ordusu hemen mevzilenmeye başlamış⁴⁶ Fransızların kısa sürede birçok bölgeyi ele geçirerek ilerlemesi her tarafa korku salmıştı. Akka'nın da kısa sürede düşmesi bekleniyordu. Bu sebepten bölge halkı Napolyon'a boyun eğmeye hazırlanıyordu. Amiral Smith komutasındaki İngiliz donanması desteğiyle Fransızların Akka Kalesine yönelik saldırılarına yedi hafta boyunca karşı koydu. Bu süre içinde Sultan Selim'in Nizam-ı Cedid kuvvetleri Rodos'tan gelip garnizonu güçlendirdi. Yapılan taarruzlardan bir şey elde edemeyen Napolyon geri çekilme kararı aldı.

İlk olarak taşınması zor olan topları imha ettikten sonra Sina çölünü geçen Fransızlar; 54 derece sıcaklıkta, aç, susuz bir şekilde çekilmeyi zorda olsa tamamlayarak Kahire'ye ulaşmışlardı.⁴⁷ Akka Zaferi'yle Fransızlar bölgede daha fazla dayanamayacaklarını anladılar. Osmanlı ise kadim dost olarak gördüğü Fransa'nın yerini bu savaşla İngiltere ile doldurmuş oldu. Ayrıca bu zafer gösterdi ki Nizam-ı Cedid askerlerinin Akka savunmasındaki başarısından dolayı Osmanlı'nın ihtiyacı olan bir yenilik olduğunu bu başarısı ile kanıtlandı. Osmanlı halkı ise bu zafer sebebiyle Nizam-ı Cedid'i daha da çok sevdi ve benimsedi. İstanbul'a Zafer ile dönüş yapan Akka'nın savunucuları, İslamiyet'in kurtarıcıları olarak karşılandı. Yeniçerilerin ise Ebuhur'daki yenilgileri ise Nizam-ı Cedid'in başarısını daha da belirginleştiriyordu.

³⁸Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı- Fransız Harbi, C.3, Ankara,1987,s.96.

³⁹Cevdet Paşa, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c.1, s.14.

⁴⁰Feridun Emecen, "Cezzar Ahmed Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt. 7, s. 516.

⁴¹ Alan, Osmanlı İmparatorluğu: Son Üç Yüz Yıl: Bir Çöküşün Yeni Tarihi, s.95-96.

⁴²Aksun, Osmanlı Tarihi, s.61.

⁴³ COA. HH.163/6788.

⁴⁴Sidney Smith İngiliz deniz subayıdır. Napolyon Bonapart, hayatının ilerleyen dönemlerini anımsatarak, "Bu adam benim kaderimi kaçırdı" demiştir.

⁴⁵Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı- Fransız Harbi, s.63.

⁴⁶Şimşek, "Tarih-İ Cevdet'e Göre Napolyon Ve Mısır Meselesi", s.88.

⁴⁷Ludwing, Napoleon, s.134-135.

Sultan III. Selim, milletten aldığı destekle Osmanlı'nın düzenli ordusunun çekirdeğini kurmuş ve Nizam-ı Cedid birliklerin sayısını artırmaya karar vermiştir.⁴⁸

Suriye'den Geri Çekilme Ve Napolyon'un Fransa'ya Geri Dönüşü

Fransız ordusunun Akka Kalesi'nin surlarını bombalayacak yeterli topu yanlarında getirmediği için, büyük mücadele gösterecek de kesin bir sonuç alamadılar. Osmanlı savunmasına karşı Fransızlar elli günün sonunda kaleye saldırıyı durdurarak kaleyi sadece kuşatma altına aldılar elli ikinci günde 3.000 Nizam-ı Cedid askeri de Akka'ya yardıma yetişince gelen bu destek ile Fransızların moralleri tamamen bozuldu. Napolyon ordusundaki yorgunluğu ve hayal kırıklığını fark edince geri çekilme kararı verdi ve Akka kuşatması Türk zaferi ile sonuçlandı. Napolyon geri çekilirken arkasında yüklü bir ganimetti Osmanlılara bıraktı.⁴⁹ Aynı sıralarda Osmanlı Birlikleri Köse Mustafa Paşa komutasında seksen kadırğa ve İngiliz deniz kuvvetlerinin yardımıyla 18 bin nefer ile Abukir'a çıktı. Osmanlı kuvvetlerinin Abukir'a çıkartma yaptığını öğrenen Napolyon elinde kalan askerleriyle birlikte Sina Çölü üzerinden Kahire'ye geri çekilmek zorunda kalmıştı.⁵⁰

Mısır'da olaylar buiken Fransa da ise durum hızla kötüye gidiyordu. Direktuvar yönetimi siyasi gücünü kaybederek zayıflamıştı. Fransa'daki siyasi durumu öğrenen İngiliz donanması Napolyon'unda Fransa'daki siyasi durumdan haberdar olması ve bölgeden çıkması için Napolyon'a gazeteler göndererek durumu öğrenmesini sağladılar.⁵¹ Napolyon, 3 Ağustos 1799'da ansızın gece saatlerinde üç gemi ile Mısır'ı terk etti ve Fransa'ya döndü.⁵² Napolyon'un Fransa'ya gelişi halk tarafından sevinçle karşılandı

Halk ve basın Napolyon'un Suriye'deki başarısızlığını görmezden gelerek onu İtalya Fatihisi olarak karşıladı. Halkın desteğini arkasına alan Napolyon, bu fırsatı değerlendirerek kısa zamanda bir güç haline gelmiş; Fransa'da düzenin olmadığı bir anda askeri darbe ile yönetimi ele geçirerek, meclisi dağıtıp Direktuvar Yönetimi'ne son vermişti.⁵³

Fransa'nın Mısırdan Çekilişi

Fransa'daki durum bu iken Mısır'da Fransızlar, İngilizlere ve Osmanlı birliklerine karşı direnmeye çalışmış ancak 8 Mart'da Osmanlı'nın ve İngilizlerin Abukir'a asker çıkarmaları üzerine Fransızlar Kahire'yi terk ederek İskenderiye kalesine çekilmişlerdir. General Menou Fransa'dan yardım gelir ümidiyle bir süre daha kaleyi savunmuş ancak Fransa'daki karışıklıklardan haber alınca, 26 Ağustos Çarşamba İngilizlerle tahliye için görüşmek isteyip, bir kaç gün sonra teslim olmuştur.⁵⁴

Fransızların talebiyle başlayan tahliye görüşmeleri 27 Haziran 1801 tarihinde imzalanan tahliye şartnamesiyle sonuçlandı ve Fransızların Mısır'da çekilişi başladı yapılan şartnamenin maddeleri ise şunlardı:⁵⁵

1. Bu şartname ile Fransızlar Kahire şehrini boşaltarak, Nil Nehri'nin batı kısmına yani Cize'ye gidecek. Buradan da Reşit'e yürüyüp buradan kalyonlara bineceklerdi.

⁴⁸Alphonse de Lamartine, Osmanlı Tarihi, İstanbul: Kapı Yayınları,2008,s.938.

⁴⁹ COA. HH.54-19-0.

⁵⁰İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt: 4,İstanbul,1972,s.78.

⁵¹Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda), Türk Tarih Kurumu, Ankara,1988,s. 78.

⁵²COA. HH.139/5749.

⁵³Buket Çakır, "Fransız Devrimi'nde Joseph Fouché'nin Siyaseti Ve Siyasetinin Kişiliği ile Özdeşleşen Boyutu",İstanbul Journal of Sociological Studies,2011,s.47.

⁵⁴Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi s.79-80.

⁵⁵Kuzucu, "Rus Çarı I. Pavel Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri Ve Napolyon'a Karşı Ortak Mücadele"s.84.

2. Fransız kuvvetlerinin Reşit'e gidişi esnasında dinlenecekleri yerleri ve vakitlerini İngiltere ve Osmanlı Devleti belirleyecektir.

3. Mısır ahalisinden Fransız kuvvetleri ile gitmek isteyenlere serbest bırakılacak. Bunlardan Mısır'da yaşayanlarının akrabalarına eziyet edilmeyecek.

4. Fransız askerlerinin arasında hasta olanların tedavisine Mısır'da devam edilecek. İyileştikten sonra ise Fransa'ya gönderileceklerdir.

5. Her iki taraf ellerindeki tüm esirleri serbest bırakacaklar.

6. Sevk edilmek için kalyonlarına binen Fransız kuvvetleri teçizatlarını gemi kaptanlarına teslim edecektir. Yolculuk sonrası tüm ekipmanları tekrar kendilerine iade edilecek.

Osmanlı Devletinin Mısır gibi merkezden uzak bölgelerde otoritesinin ne kadar zayıfladığı Napolyon'un Mısır seferi ile tekrar gözler önüne serildi. Mısır'da kendi başlarına kalmış olan Berberi ve Memluklar, Napolyon'dan sonra ortaya çıkan siyasi boşlukta birbirleriyle mücadele etmeye başlamışlardı. Fransızların kuvvetlerinin Mısır'ı tamamen boşaltmalarının ardından Mart ayının sonunda İngiliz askerlerinde, Mısır topraklarından ayrıldılar.

Ancak Avrupalı devletler Mısırdan sadece fiziki olarak ayrılmışlardı. İngilizlerinde bölgeyi terk etmesiyle bölgede güçlenen Hüsrev Paşa, Osmanlının Napolyon ile mücadele etmek için bölgeye sevk ettiği Arnavut kuvvetlerinin başı olan Kavalalı Mehmet Ali ile mücadeleye tutuştu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Hüsrev Paşaya karşı ayaklandı. Dimyat'a kaçan Hüsrev Paşa Kavalalı Mehmet Ali'nin esiri olunca.⁵⁶ Devlet 1804 Nisanında, o zamana kadar devlete ayaklanmış olanlara ve Mehmet Ali paşaya umumî bir af ilân etti ve 1 Nisan 1805 de Mehmet Ali'yi Mısır valiliğine getirdi.⁵⁷ Napolyon Mısır'a gerçekleştirdiği sefer ile Osmanlının Mısırdaki siyasi otoritesini ne kadar zayıf olduğunu göstererek bölgedeki kölemen paşalarının ve bölgeye sevk edilen Osmanlı kuvvetlerinin komuta kadrosunun bölgede iktidarı ele geçilebilmek için destek alamaya başladı.

Mehmet Ali Paşa, daha sonra bölgedeki siyasi boşluğu doldurarak İngilizlerinde desteğiyle Mısır'da çeşitli yenilikler ve reformlar yaparak Osmanlı Devleti üzerinde bir güç oluşturmaya başlamış bir subay olarak geldiği Mısır'da artık bir hükümdarcasına çıkarları için Osmanlı Devletinin karşısına dikilmiştir. Mehmet Ali Paşa, Mısır'da iktidarı ele geçildiğinde Mısır Napolyon'un etkisiyle bazı değişiklikler uğramıştı. Napolyon, yanında getirdiği Fransız bilim insanları aracılığıyla Arap gençlere Fransızca, Matematik, Coğrafya ve pozitif bilimlerin öğretildiği askeri okullar açar ve Araplara eski Arap imparatorluklarının gücünü anlatarak tekrar diriltmek ve Osmanlıya karşı kullanmak istemiştir. Napolyon'un uyguladığı bu reformlarla Mısır halkı bilimsel ve Pozitif bilimler yolunda ciddi gelişmeler yaşamıştır. Fransızların bölgeden çekilmeleri ardından bölgedeki gücü eline geçilen Mehmet Ali Paşa, Fransızlardan kalan batı tarzı eğitimi bölgesinde devam ettirerek Mısırdaki gücünü pekiştirmiş ve ileriki zamanlarda Osmanlı Devletinin karşısına dikilecek gücüde kazanmıştır.⁵⁸

Direktuar'ı yıkarak Konsüllük düzenini kuran Napolyon ilk siyasi hamle olarak Fransa'ya ine karşı oluşturulan ittifakın engüçsüz devleti olarak gördüğü Osmanlı 'yı, kendisine karşı kurulan bloktan kopartıp kendi yanına çekebilmektir. Bu sayede askeri olarak ele geçirmediği Mısır ve Doğu Akdeniz'de Osmanlı üzerinden hak sahibi

⁵⁶Mehmet Kocaoğlu, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841), OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 1995, s.198.

⁵⁷ Joseph Von Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi c.18, s.112.

⁵⁸ Thierry Hentsch, Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya politik bakışı, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s.161.

olabilecekti.⁵⁹Napolyon'un girişimleri üzerine Fransa ve Osmanlı devleti aralarında 25 Haziran 1802'de Fransa'nın başkenti Paris'te, yapılan görüşmeler sonrasında barış antlaşması imzalandı.⁶⁰ Antlaşmada Fransa'nın, Osmanlı Devletinden kazandığı tüm kapitülasyonlar kaldığı yerden devam edeceğine karar verildi. Bu kararın alınmasına Napolyon çok kıymet vermişti. Ayrıca antlaşmanın 5. maddesi ile de Osmanlı Devleti ve Fransa devleti, karşılıklı olarak toprak bütünlüklerini garanti etmekteydiler. Sadece, antlaşmaya eklenen son bir gizli madde ile de, Napolyon'un başka bir devletle savaşı durumunda savaşa Osmanlı Devletinin istemesi durumunda katılacaktı. Yani Osmanlı Devletinin Fransa'ya verdiği garanti gereği Osmanlı'nın her hangi bir devletle savaşa girme zorunluluğu yoktu.⁶¹ Yapılan bu barış antlaşmasıyla birlikte Mısır seferiyle başlayan Osmanlı – Fransa savaşı sona ermiş oluyordu.

Sonuç

Napolyon'un Fransa'yı büyük bir imparatorluğa çevirme amacı Mısır'a yaptığı sefer ile başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Napolyon, Mısır'ı ele geçirerek İngiltere'nin Uzak Doğu ve Hindistan ile olan bağlantısını kesmeye çalışmış, bu amaçla çıktığı seferde başarısız olmuştur. Ancak bu seferin Osmanlı Devleti açısından önemli sonuçları olmuştur. Her şeyden önce Osmanlı'nın siyasi otoritesinin zayıflığı Avrupalı devletlerin gözünü açarak Osmanlı'nın Kuzey Afrika toprakları üzerinde sömürge kurabilecekleri fikrinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu sefer ile Osmanlı askeri yapısının ne denli zayıfladığı ve çağdaş devletlerin teknolojisine ayak uyduramadığı bu sefer ile gözler önüne serilmiştir.

Halk tarafından ilk zamanlarda benimsenmeyen Avrupa tarzı düzenli ordu olan Nizam-ı Cedid kuvvetleri Akka savunmasında gösterdiği başarı ile halk tarafından benimsenmeye başlamış ve Osmanlı ordusunun askeri reformlarında bir dönüm noktası olmuştur.

Mısır'ın işgalinin dünya devletleri açısından da önemli sonuçları doğmuştur. İngiltere, bu seferde ciddi bir çaba sarf ederek Uzak Doğu'daki sömürgelerini savunmayı başarmış ve Ebu Hur'da Fransız donanmasını yakarak Akdeniz'deki en güçlü donanmanın kendisinde olduğunu tüm dünyaya kanıtladı. Ruslar açısından ise Ruslar Osmanlıya karşı saldırgan politikasını bırakarak Napolyon'a karşı Osmanlı ile birlik olma yoluna giderek ittifak yapmış bu sayede Ruslar uzun zamandır planladığı Boğazları geçerek Akdeniz'e inme planını gerçekleştirmişlerdir. Mısır'a gelince ise Fransızların bölgeyi tahliyesinden sonra Mısır'da ciddi iç karışıklıklar ortaya çıktı, birkaç yıl süren bu kargaşa ortamında Kavalalı Mehmet Ali Paşa zafer ile ayrılmıştır. Osmanlı Devleti, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yı Mısır'a vali olarak görevlendirmesiyle Mısır'da çok farklı ve yeni bir dönem başlamış oluyordu.

⁵⁹Gürgen,"Napolyon'un Şark Politikasını İhyâ Etmek: Horace Comte Sebastiani'in İstanbul-Mısır Seyahatleri (1801-1802) ve Raporları",s.93.

⁶⁰Hasan Şahin, "Doğu Sorunu Çerçevesinde Osmanlı-Fransız İlişkileri (Başlangıcından Paris Barışı'na (1856)",Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sa.16,2010,s.293.

⁶¹Armaoğlu, 19.YY Siyasi Tarihi (1789-1914) s.87.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

COA,HH2. 269/15720-A

COA, C.H3.15/741

COA, HAT / 247-13954

COA,HH. 245/13138

COA,HH. 266/15411

COA, HH,139/5749

COA, HH.54-19-0

COA, HH.163/6788

Sürelî Yayınlar

Bulut, Enver, "Hindistan'daki Türk Devletlerinin Kuruluş Ve Yıkılışları", Kuruluş Ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri, 2008.

Bulut, Yücel, "Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliği, Oryantalizm Ve William Jones", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, S.6, İstanbul,2003.

Çakır, Buket, "Fransız Devrimi'nde Joseph Fouché'nin Siyaseti Ve Siyasetinin Kişiliği İle Özdeşleşen Boyutu", İstanbul Journal Of Sociological Studies, İstanbul,2011.

Demir, Yaşar, "Otuz Yıl Savaşları Öncesinde Osmanlı-Fransa Münasebetlerine Genel Bakış Fransa'nın Osmanlı Devletine Yönelik Planları Ve Ortaya Koyduğu Uygulamalar", 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Dergisi, Cilt.4, Sayı. 11, İstanbul,2015.

Keleş, Erdoğan, "Kırım Savaşından (1853-1856) Karadeniz Ve Boğazlar Meselesi", OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.23, Ankara,2008.

Kocaoğlu, Mehmet, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841), OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara,1995.

Kuzucu, Serhat, "Rus Çarı I. Pavel Dönemi Osmanlı-Rus Siyasi İlişkileri Ve Napolyon'a Karşı Ortak Mücadele", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.38, Giresun,2013.

Şahin, Hasan, "Doğu Sorunu Çerçevesinde Osmanlı-Fransız İlişkileri (Başlangıcından Paris Barışına (1856)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.16, Erzurum,2010.

Şahin, İsmail, "Utrecht'ten Tilsit'e İngiltere'nin Akdeniz Politikası", İTOBİAD, S.4,2015.

Şimşek, Kamuran, "Tarih-İ Cevdet'e Göre Napolyon Ve Mısır Meselesi" (Yüksek lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli,2012.

Yenidünya Gürgen, Süheyla "Napolyon'un Şark Politikasını İhyâ Etmek: Horace Compté Sebastiani'in İstanbul-Mısır Seyahatleri (1801-1802) Ve Raporları", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı *Dergisi*, S.27, Çanakkale,2019.

Ansiklopediler

Emecen, Feridun, "Cezzar Ahmed Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt. 7

Seyyid, Eymen Fuat "İskenderiye", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt. 22

Telif Eserler

Akçura, Yusuf, Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. Ve XIX. Asırlarda), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.

Aksun, Ziya Nur, Osmanlı Tarihi Osmanlı Devleti'nin Tahlilli, Tenkidli Siyasî Târîhi, Neşriyat Yayınları, İstanbul, 2010.

Armaoğlu, Fahir, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

Cevdet, Ahmet, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C.1, İstanbul: İlgi Kültür Sanat, İstanbul, 2016.

Cezar, Mustafa, Mufassal Osmanlı Tarihi, 5. Cilt, İstanbul, 1971.

Danışmend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt: 4, İstanbul, 1972.

Hentsch, Thierry, Hayali Doğu: Batı'nın Akdenizli Doğu'ya politik bakışı, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.

Hobsbawn, Eric, İmparatorluk Çağı 1875-1914, Dost Kitapevi, Ankara, 1999.

Kennedy, Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015

Lamartine, Alphonse, Osmanlı Tarihi, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.

Ludwing, Emil, Napoleon, Cilt:1, Doruk Yayınları, İstanbul, 2004.

Luraghi, Raimondo, Sömürgecilik Tarihi, E Yayınları, İstanbul, 2000.

Palmer, Alan, Osmanlı İmparatorluğu: Son Üç Yüz Yıl: Bir Çöküşün Yeni Tarihi, Bilgin Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Robets, Andrew, Napoleon The Great, Penguin Book, London, 2019.

Smith, Adam, Milletlerin Zenginliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Tuncer, Hüner, Doğu Sorunu" Ve Büyük Güçler (1853-1878), Osmanlının Kader Yılları, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı- Fransız Harbi, C.3, Ankara, 1987.